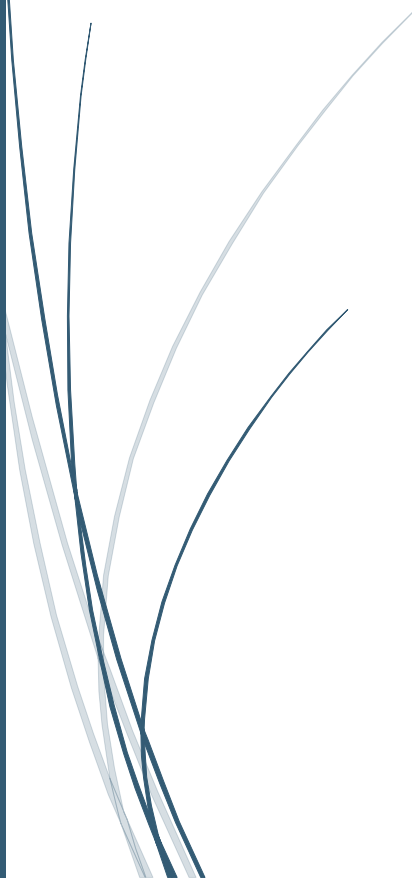

بنیاد ملی تحقیقات و نوآوری

طرح هسته های مسئله محور علمی،
پژوهشی و فناورانه

پیشنهاد

باسمه تعالی

چالش های تربیتی والدین در عصر دیجیتال و ارائه راهکارهای سیاستی

استاد خبره:

دکتر محبوبه البرزی: دانشیار بخش مبانی تعلیم و تربیت دانشگاه شیراز

۱ محل فعالیت خبره: دانشگاه شیراز

۲ لینک صفحه شخصی خبره: دانشگاه شیراز
malborzi@shirazu.ac.ir

۳ لینک فیلم توضیح پروژه توسط خبره در سایت آپارات:

۴ شرح موضوع طرح پیشنهادی:

بی تردید انسان ها برای زیستن در یک جامعه متمدن با تمام ویژگی ها و ابعاد آن و برای بهبود کیفیت زندگی و همزیستی مسالمت آمیز با سایر افراد جامعه، ملزم به یادگیری دانش، نگرش ها و مهارت های لازم برای زندگی در چنین اجتماعی هستند. در طول تاریخ، رسالت نظام تعلیم و تربیت در هر کشوری پرورش نسل آینده به منظور برآورده کردن احتیاجات آن جامعه بوده است (ادلکان، ۲۰۲۳). در این خصوص در نهاد خانواده بستر تربیتی مناسب بمنظور ایجاد توانمندی های لازم در پرورش فرزندان اهمیت بسزایی دارد (استور، البرزی، خوشبخت، ۱۴۰۲). واژه ها و مفاهیم همچون والدین دیجیتالی؛ فرزند پروی دیجیتالی، والدین واسطه گر؛ والدین مکانیکی، والدین حمایتگر و... اهمیت بسزایی در پرورش و تعلیم و فرزندان دارد. عبارتی آنچه جامعه امروز را متفاوت می سازد تحولات عصر دیجیتال است. پیشرفت های دیجیتالی و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات، مهم ترین عامل تحولات در دنیای معاصر است که نقش به سزایی در تمام امور انسانی از جمله فرهنگ، سیاست، اقتصاد و آموزش و پرورش دارد. باتوجه به، سرعت تحولات این فناوری ها که عاملی برای پیشرفت جوامع محسوب می شوند و هر اجتماعی که در استفاده ی مناسب از فناوری های نوین تأخیر و غفلت داشته باشد، صدمات جبران ناپذیری را متحمل خواهد شد. در میان حوزه های مختلف رفتار انسان در جهان کنونی و با پیشرفت بشر، تعلیم و تربیت به اولین عنصری تبدیل شده است که کشورها در پیشرفت خود به آن وابسته هستند، چراکه با استفاده از ابزار توسعه یافته، نسلی آگاه به وجود خواهد آمد که در همه ی زمینه ها به دنبال خلاقیت است و در نتیجه، به پیشرفت و ترقی کشور کمک می کند (البرزی، و حسینی، ۱۴۰۰).

آنچه ضرورت تربیت و تعلیم را بیش از پیش پراهمیت می‌سازد و آن را برای والدین حیاتی می‌کند تغییرات شگرفی است که با پیشرفت و توسعه علم در کلیه شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان حاصل شده است. پیدایش فناوری‌های جدید ارتباطی، تحولی اساسی را در ارتباطات انسان‌ها پدید آورده است (امیری، البرزی، خوشخت، ۱۴۰۲). دنیای امروز ما به دو بخش تقسیم شده است: بخش اول دنیای واقعی است که ما از بدو تولد در آن زندگی می‌کنیم و بخش دیگر دنیای مجازی که شیوه برقراری ارتباط در این دو دنیا نیز با یکدیگر متفاوت است (کچویی، انصاری و کیانپور، ۱۳۹۶). در عصر انتقال اطلاعات و ارتباطات استفاده از اینترنت و فضای مجازی^۱، که بیشترین کاربران آن را جوانان، نوجوانان و کودکان تشکیل می‌دهند، چالش‌ها و فرصت‌هایی را برای امر آموزش و تعلیم و تربیت پدید آورده است که در عین حال خانواده، مدرسه و جامعه با آن درگیر هستند. فضای مجازی را می‌توان مجموعه‌ای از ارتباطات انسانی دانست که از طریق اینترنت، کامپیوتر و فناوری‌های دیجیتالی بدون در نظر داشتن مرزهای جغرافیایی و زمان ایجاد می‌شود (خانیکی و بابائی، ۱۳۹۰). امروزه اصطلاح فضای مجازی در مورد سایت‌ها، اتاق‌های گپ، شبکه‌های اجتماعی^۲ مانند واتس‌آپ^۳، تلگرام^۴، اینستاگرام^۵، فیسبوک^۶، وایبر^۷، لاین^۸ و غیره، وبلاگ‌ها^۹، چت‌روم‌ها^{۱۰}، پیام‌های کوتاه^{۱۱}، پست الکترونیک^{۱۲}، ویدیو کنفرانس^{۱۳} و ... به کار برده می‌شود (دستفروشان و لطفی، ۱۳۹۷). در دنیای مجازی افراد الگوهای فرهنگی خود را از منابع مختلف دریافت می‌کنند و در معرض اطلاعات فراوان و ضد و نقیضی قرار می‌گیرند که در بیشتر موارد صحت و سقم آنها مشخص نیست. رسانه‌ها بر باورها و ارزش‌های مردم تأثیر می‌گذارند. بنابراین رسانه‌ها در کنار خانواده، گروه دوستان و نهادهای آموزشی و دینی نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری ارزشها و باورهای افراد جامعه دارند. با افزایش استفاده کاربران از اینترنت و دسترسی به شبکه‌های اجتماعی، تغییر نظام ارزشی کودکان و جوانان به دغدغه‌ای اساسی تبدیل شده است (البرزی و خوشخت، ۱۴۰۰). فضای مجازی و رسانه‌ها باید حس همدلی، تعلق، فرهنگ‌مدارا و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز با دیگران، دید انتقادی به جامعه، فرهنگ استفاده صحیح از امکانات شهری، طبیعت و حفظ محیط زیست و دانش اجتماعی، سیاسی و تاریخی را در شهروندان ایجاد و تثبیت کنند. ظرفیت فضای مجازی و رسانه‌های ارتباط جمعی برای انتقال دانش و تصاویر در بعد فضا و زمان تحولی در آموزش شهروندی بوجود آورده و گونه‌ای از شهروندی را ایجاد می‌کند که بوسیله سایر نهادهای دیگر ایجاد نشده است. چنین مفهومی از شهروندی، پویا و زنده است و در آن علاوه بر خدمات عمومی، اعتقادات، سبک‌های زندگی، تولیدات، جنبش‌های اجتماعی، خطرات، چالش‌ها و اخلاقیات همه برای دیده شدن در یک جهان مجازی مبارزه می‌کنند (امیدعلی و خلجی، ۱۳۹۴). در واقع فضای مجازی مانند شمشیری دولبه است، که یک لبه آن فرصت و لبه دیگر آن تهدید است. هم می‌تواند سازنده باشد، هم مخرب (علیشیری و موسوی زاده، ۱۳۹۵). آنچه مسلم است اینست که بستر اینترنت و فضای مجازی، در صورت مدیریت صحیح خانواده و مدرسه و اهتمام و برنامه‌ریزی دولت، می‌تواند فرصتی طلایی برای تربیت شهروندی و پرورش رفتارهای صحیح اجتماعی در افراد جامعه و بویژه کودکان باشد. و در صورت عدم مدیریت درست تهدیدی جدی برای جامعه و تربیت نسل آینده خواهد بود.

cyberspace^۱

social networks^۲

^۳ whatsapp

^۴ telegram

^۵ instagram

^۶ facebook

^۷ viber

^۸ line

^۹ weblogs

^{۱۰} Chat rooms

^{۱۱} sms

^{۱۲} E-mail

^{۱۳} video conference

بنا برآنچه درخصوص اهمیت تربیت فرزندان در عصر حاضر با توجه به گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات گفته شده ضرورت پرداختن به چالش‌های تربیتی والدین غیرقابل انکار است و آسیب‌های فردی و اجتماعی که امروز فرزندان در حوزه‌های مختلف اجتماعی، تحصیلی، فردی و ... دارند حاکی از عدم موفقیت در تربیت صحیح بوده است. از این رو در طرح پژوهشی حاضر پرداختن به مفهوم چالش‌های تربیتی والدین از ابعاد مختلف بصورت موضوعی بین رشته‌ای کاملاً ضروری و حیاتی است. در این راستا توجه به ابعاد متعدد تربیت در خانواده در ابعاد روانشناسی، تعلیم و تربیت، فضای مجازی، جامعه‌شناسی و مذهبی بمنظور شناسایی چالش‌های مرتبط به آن و از سویی پرداختن به اسناد فرادستی و منابع موجود میتواند راهکارهای سیاستی لازم را تجویز نماید.

۵ هدف‌گیری خاص این طرح:

- بررسی تجارب جهانی و استخراج تجربه‌های موفق در والدگری دیجیتال
- بررسی و تبیین وضعیت فعلی کشور به لحاظ چالش‌های تربیتی والدین
- گردآوری اسناد و قوانین بالادستی مرتبط
- ارائه راهکارهای سیاستی (با توجه داشتن شرایط کشور) جهت مرتفع‌سازی چالش به همراه الزامات

۶ اهمیت انجام این طرح برای کشور:

آنچه هدف اساسی تعلیم و تربیت فرزندان ایران زمین در عصر دیجیتال است ایجاد سواد رسانه‌ای و شایستگی رسانه‌ای در فرزندان با توجه به هویت ملی و ارزشی است که متأسفانه بعلت عدم غفلت و توجه و برنامه ریزی صحیح در سیستم اجتماعی و آموزشی صدمات جبران ناپذیری به نسل آینده ایران اسلامی وارد نموده است (البرزی و خوشبخت، ۱۳۹۹). از مهم‌ترین مهارت‌های مورد نیاز با نگاه به آینده مدیریت دانش، تفکر انتقادی / حل مسئله (خلاقیت)؛ مهارت‌های ارتباطی، کار تیمی و انعطاف‌پذیری، مهارت‌های دیجیتال، یادگیری مستقل، اخلاق و مسئولیت، توان فعالیت‌های بین رشته‌ای و چند فرهنگی است. در این راستا چنانچه یونسکو در تعریف جدید خود از سواد معتقد است باسواد کسی است که بتواند با خواننده‌ها و آموخته‌هایش تغییری در زندگی خود ایجاد کند. دارای سواد عاطفی سواد ارتباطی سواد مالی، سواد رسانه‌ای، سواد آموزش و پرورش (توانایی تربیت فرزندان بنحو احسن) و سواد کامپیوتر باشد (البرزی و همکاران، ۱۴۰۱). با چنین رویکردی و با توجه به شرایط فعلی کشور خانواده‌ها در جامعه ایران با چالش‌های عمده‌ای مواجه‌اند از جمله چگونگی تربیت بر مبنای نیازها و تحولات آینده، تامین ابزارهای فناورانه و ارتباطات شبکه برای فرزندان، محدودیتهای فضای فیزیکی و امکانات شبکه‌ای برای ارتباطات همزمان فرزندان و سایر اعضا، دغدغه‌های حریم‌های خصوصی و مباحث اخلاقی در بستر اتصال به اینترنت، آثار جسمی و روحی ناشی تغییر از فضای حضوری و پر تحرک بیرونی به فضای درون خانواده و کم تحرک، وابستگی شدید به بسترهای اینترنت و سیاست‌های دولتی و خدمات دولتی نگران‌کننده. در کنار این گروه از دغدغه‌های خانوادگی، یک موضوع اجتماعی و ملی نیز مطرح است و آن اینکه در عصر اطلاعات و ارتباطات باید کودکان و نوجوانان را در دست‌یابی به هویت فردی، ملی و جهانی یاری رساند، تا هر شخص به عنوان یک شهروند موثر و مطلوب در حل مشکلات فردی و اجتماعی جامعه خویش و در مقام یک شهروند جهانی در حل معضلات بین‌المللی مشارکتی فعال داشته باشد. هر کودک و نوجوانی باید شناخت درستی از نقش خود در جامعه خویش و در جامعه جهانی بدست آورد و این را بداند که چگونه زندگی هر فرد زندگی اشخاص دیگر را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

بعبارتی هرگونه غفلت و تدبیر درخصوص جامعه امروز ایران با توجه به گسترش فناوری اطلاعات موجب حذف یا ادغام شهروندی ملی در شهروندی جهانی و حذف هویت ایرانی - اسلامی میگردد که ثمره ای جز به تاراج رفتن سرمایه های انسانی و طبیعی کشور ایران ندارد. طبق پژوهش های متعدد انجام شده ایران در حوزه های مختلف دچار چالش های اساسی و بنیادین است از جمله محیط زیست، ترافیک، مصرف انرژی، روابط اجتماعی، برق، آب وغیره. و این درحالی است که از دیدگاه ارزشی و فلسفی دین اسلام بخوبی به کلیه جوانب تربیتی پرداخته است.

درنهایت درمجموع با توجه به آنچه در خصوص عصر دیجیتال، چالش های خانواده، هویت ملی، اهمیت یادگیری و آموزش گفته شد دوموضوع عمده مطرح است ابتدا نیاز به شناخت بیشتر از آینده پیش رو که از بدیهیات است و دوم نیاز به اقدامات تحولی در نحوه عمل که این نیز ضرورتی حیاتی است اما این که چگونه این دو مهم در خصوص بستر خانواده و فرزندپروری تحقق می یابند نیاز به اتخاذ برنامه های راهبردی سیاستی در کل کشور درجهت ایجاد دانش، مهارت و نگرش در والدین باتوجه به چالش ها و فرصت ها ان هم به شیوه ای بین رشته ای دارد که هدف پژوهش حاضر است.

۷ کارفرما/مشتریان احتمالی پروژه:

آموزش و پرورش

سازمان بهزیستی

کانون پرورش فکری کودکان ونوجوانان

دانشکده های علوم تربیتی وروانشناسی

۸ کارهای مشابه انجام شده در داخل یا خارج کشور:

پژوهش های متعددی درحوزه فضای مجازی وعصردیجیتال و تربیت فرزندان بطور کلی انجام شده است که درادامه به برخی از آنها اشاره می شود:

البرزی و خوشبخت(۱۴۰۲) درپژوهش خود پیرامون چگونگی تربیت شهروندی کودکان درعصردیجیتال به جایگاه سواد رسانه ای والدین برای کاهش چالش های فرزندپروری اشاره کردند

امیری، البرزی و خوشبخت(۱۴۰۲) در پژوهشی درخصوص نقش فضای مجازی در تربیت شهروندی کودکان بیان کردند آنچه ضرورت تربیت و تعلیم را بیش از پیش پراهمیت می سازد و آن را برای والدین حیاتی می کند تغییرات شگرفی است که با پیشرفت و توسعه علم در کلیه شئون زندگی فردی و اجتماعی انسان حاصل شده است. پیدایش فناوری های جدید ارتباطی، تحولی اساسی را در ارتباطات انسان ها بویژه در خانواده ایجاد کرده است

البرزی و خوشبخت(۱۴۰۰) معتقدند با افزایش استفاده کاربران از اینترنت و دسترسی به شبکه های اجتماعی، تغییر نظام ارزشی کودکان و جوانان به دغدغه ای اساسی برای نظام تعلیم و تربیت بویژه والدین تبدیل شده است.

قرنلسلی و همکاران(۱۴۰۰) دریافتند انزوای اجتماعی، آسیب های اجتماعی، تغییر تعاملات خانوادگی از مهمترین چالش های تربیتی والدین است که بعلت فضای مجازی ایجاد شده است.

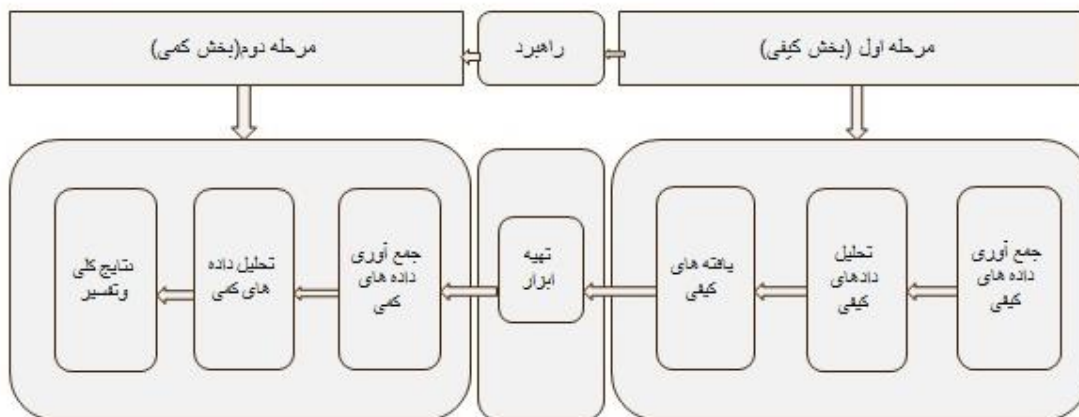

شجاعت علی و عرفانی (۱۳۹۶) نشان دادند آسیب های اخلاقی، آسیب های شخصیتی و آسیب های خانوادگی از جمله کاهش ارتباطات خانوادگی، افزایش شکاف نسلی و تغییر تعاملات در خانواده از مهمترین آسیب های فضای مجازی است محمدزاده وهمکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود براین باورند که سبک فرزندپروری مقتدرانه به همراه تربیت دینی موجب کاهش آسیب های فضای مجازی به کودکان ونوجوانان می شود مورفی (۲۰۲۳) معتقد است بعلت پیچیدگی و جذابیت فضای مجازی در عصر دیجیتال فرزندپروری نیاز به تحولات اساسی بویژه ایجاد مشارکت های خانوادگی در تصمیم گیریهای اساسی زندگی برای کاهش آسیب ها دارد میلیودوف (۲۰۲۰) معتقد است برای کاهش چالش های تربیتی در عصر دیجیتال که منجر به شکاف نسلی شده است نیازمند استراتژیهای مثبت و قوی در بدنه آموزش و پرورش و خانواده هستیم از جمله ایجاد سبک های تربیتی میانجی گرایانه بجای سبک های فرزندپروری معمول بار (۲۰۱۹) معتقد است برای کاهش چالش های فرزندپروری در عصر دیجیتال نیازمند شناخت دقیق فرصت های این عصر هستیم تاب توانیم از پتانسیل های مثبت آن برای کاهش آسیبهای آن استفاده کنیم

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش ترکیبی (آمیخته) می باشد و در دو مرحله کیفی و کمی انجام می شود. این پژوهش به روش اکتشافی متوالی صورت می گیرد. در طرح ترکیبی اکتشافی متوالی نتایج روش کیفی برای به دست آوردن اطلاعات در روش کمی بکار می رود. بنابراین در این پژوهش محقق ابتدا به جمع آوری و تحلیل داده های کیفی می پردازد. سپس نتایج تحلیل بدست آمده در مرحله کیفی به منظور تهیه یک ابزار پیمایشی (پرسشنامه) برای مرحله کمی مورد استفاده قرار می گیرد که این ابزار در مرحله بعد برای نمونه ای از جامعه به کار برده می شود (کرسول و پلانوکلاک، ۲۰۰۷).

نمودار فرایند پژوهش ترکیبی اکتشافی متوالی مدل ابزارسازی (اقتباس از کرسول و پلانوکلاک، ۲۰۰۷)

۹ نیازمندی های این پروژه:

الف) نیازمندی نیروی انسانی:

توضیحات	دکتری	کارشناسی ارشد	کارشناسی	تخصص های مورد نیاز
			یک نفر (کارشناسی)	علوم تربیتی
	یک نفر (دکتری)			فلسفه تعلیم و تربیت
		دو نفر (کارشناس ارشد)		آموزش و پرورش ابتدایی

ب) نیازمندی مالی و تجهیزاتی:

۱۰ چشم انداز طرح و امکان توسعه:

طرح حاضر فقط بخشی از مشکلات نظام تعلیم و تربیت در فرزندپروری و تربیت نیروی انسانی را نشان می دهد که مربوط به خانواده است که نتایج آن می تواند نقش مهمی در آگاه سازی والدین در چگونگی تربیت فرزندان داشته باشد لیکن انجام این طرح به همین شکل در گروه معلمان و در سطح مدرسه نیز اهمیت بسزایی دارد و بجاست که بخش دیگری از طرح در آینده با عنوان چالشهای تربیت نیروی انسانی در مدارس مورد بررسی قرارگیرد. از سوی دیگر از دیگر مسائل مربوطه برای امکان توسعه این طرح شناسایی ابزارهای مناسب (اسباب بازی ها، کتاب داستان ها، بازی های رایانه های، انیمیشن ها و...) برای فرزندپروری در عصر دیجیتال است که میتواند گام دیگری در توسعه طرح حاضر باشد

۱۱ زمان بندی اجرای طرح:

از انجایی که روش پژوهش حاضر به صورت ترکیبی به شیوه اکتشافی متوالی از نوع ابزارسازی انجام خواهد شد زمان بندی بشرح ذیل خواهد بود

ماه/کار	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
مطالعات کتابخانه ای برای جمع آوری پیشینه	اول								
بخش کیفی پژوهش (مصاحبه)		دوم							
بخش کیفی پژوهش (کدگذاری و تحلیل یافته ها و شکل گیری پرسشنامه)			سوم	چهارم					
بخش کمی پژوهش (تکثیر و جمع آوری اطلاعات)				پنجم					
تحلیل یافته ها						ششم			
جمع بندی یافته های بخش کمی و کیفی							هفتم		
تکمیل نهایی پروژه								هشتم	نهم

+++

